

Din Eğitimi Bilimi Araştırmalarında Videoların Nitel Analizi: Nvivo8 Örneği*

HALİSE KADER ZENGİN
ANKARA ÜNİV. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
h.kader.zengin@divinity.ankara.edu.tr

Öz

Bu makale, nitel veri analizinde başvurulan Nvivo programının Din Eğitimi bilimi araştırmalarında kullanımını konu edinmektedir. Araştırmanın temel sorusu şudur: Din Eğitimi bilimi araştırmalarında Nvivo8 programı kullanılarak bir video analizi nasıl yapılır? Bu temel soruyu cevaplamaya yönelik olarak, makalede Mısır Prensi Musa (*The Prince of Egypt*) isimli çizgi film üzerinden analiz süreçleri gösterilmiştir. Program, video analizi sürecinde işlevsel olmasına rağmen bazı zorlukları da içinde barındırmaktadır. Fakat temelde Din Eğitimi bilimi araştırmalarında, video analizi gerçekleştirilirken Nvivo programının kullanılabilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi Bilimi, Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi, Video, Film, Nvivo.

Abstract

Qualitative Analysis of Videos in Religious Education Researches: Nvivo8 as Case Study
This article discusses the use of the qualitative data analysis of the Nvivo Program in researches in the field of Religious Education. The basic question of this study is this: how can we conduct a video analysis in Religious Education using the Nvivo8 Program? The present study, in answer to this question, shows step by step the processes of analysis of the cartoon movie entitled *The Prince of Egypt*. Although the program is fully functional in video analysis, it poses certain difficulties. This study basically concludes that, despite the difficulties, the Nvivo Program could be used in video analysis in Religious Education researches.

Keywords: Religious Education, Computer Aided Qualitative Data Analysis, Video, Film, Nvivo.

* Bu makale, 24-26 Şubat 2011 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen *Qualitative Computing Diverse Worlds and Research Practices* konulu sempozyumda sunulan "Practicing Qualitative Media Analysis with a CAQDAS: Nvivo" başlıklı tebliğin yeniden gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

A. DİN EĞİTİMİ BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA NİTEL ANALİZ

Din Eğitimi bilimi, araştırma alanı gereği çok boyutlu çalışma konularına sahiptir. Din eğitiminin, tarih, bugün ve gelecek üzerinde, hem teorik hem de pratik kısımlarına yönelik bilimsel bilgi üretmesi beklenirken, aynı zamanda onun çok boyutlu araştırmaya izin veren süreç ve metotları kullanmak durumunda olduğu da kabul edilmektedir. Bu nedenle söz konusu durum, bilim dünyasında ve özellikle de sosyal bilimler alanında ortaya konulan yeni bilimsel bilgi üretme süreç, metot, teknik ve yaklaşımlarını yakından takip etmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bilim anlayışında meydana gelen paradigma değişikliği ile birlikte din eğitimi bilimi araştırmalarında pozitivist bilim yaklaşımlarına nitel desenli yaklaşımları da ekleme ihtiyacı duymaktadır.

Bilimlerin tarihi süreci incelendiğinde, sosyal bilimler ve özellikle psikoloji, nicel ve standart metotların gelişimine önem vermiştir. Tabiat bilimlerinin eksiksiz ve doğru olma isteği, bu gelişime etki eden önemli unsurdur. Pozitif bilim anlayışı ile empirik araştırma, ölçülebilirlik, rasyonalite, fenomenlerin niceliksel ifadesi, araştırma sonuçlarının genellenebilmesi ve genel geçer bir kanuna/teoriye ulaşılması hedeflenmektedir. Ayrıca araştırma esnasında araştırmacının konuya etkisinin olmaması ve objektif bir sürecin gerçekleştirilmesi de önemli hususlar arasında sayılmaktadır.¹

Zamanla pozitivist bilim yapma anlayışının sosyal bilimlerde yeterli olmadığına anlaşılması üzerine, sosyal bilimlerin bilim anlayışında paradigmatik dönüşüm yaşanmaya başlamıştır.² Bilim yapma süreçlerinde nitel unsurların, araştırılan konunun analizinde önemli katkılar sunduğu fark

¹ Pozitif bilim anlayışı hakkında geniş bilgi için bkz. Elif Kuş, *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2009), ss.5-22; Russel Keat & John Urry, *Bilim Olarak Sosyal Teori*, terc. Nilgün Çelebi (Ankara: İmge Kitabevi, 2001), ss.23-48; W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*, terc. Sedef Özge (İstanbul: Yayınodası Yayıncılık, 2010), ss.120-129.

² Nitel araştırma yaklaşımlarının Psikolojide kullanımı çok eski tarihlere dayanmaktadır. Wilhelm Wundt, deneye dayalı metotların yanında Halk Psikolojisi alanında (1900-1920) anlamaya ve açıklamaya dayalı metotları da kullanmıştır. Amerikan Sosyolojisinde ise 1940'lı yıllara kadar biyografik metotlar, durum analizleri, betimleyici süreçler önemli rol oynamıştır. İlk defa 1960'lı yıllarda Amerikan sosyolojisinde standart, nicel sosyal araştırma süreçleri üzerinde tartışmalar görülmüştür. 1970'li yıllardan itibaren nitel araştırmaya yönelik bilimsel yayınlar yapılmaya başlanmıştır. Almanya'ya bu tartışmalar 1970'li yıllarda sıçramıştır. 1980'li yıllarda Alman bilim dünyasında nitel araştırmaların genellenebilirliği ve geçerliliği üzerinde tartışmalar devam etmiş ve söz konusu alanda ilk yayınlar, bu yıllarda verilmiştir. Nitel araştırmalarda bilgisayar programlarının kullanılması da aynı tarihlere tekbül etmektedir. Bkz. Uwe Flick, *Qualitative Sozialforschung* (Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2004), ss.20-26.

edilmiştir. Bu nedenle, bilim insanının, araştırdığı alanla iletişimi vurgulanmış, subjektifliği önemsenmiş ve onun, araştırma sürecinin bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Araştırmacının alandaki davranışları, gözlemleri, hisleri, etkileri gibi hususların veri olarak yorumlama sürecinde önemli olduğu görülmüştür. Nitel araştırmanın temelinde bulunan yorumlamacı anlayışta insanların, duygu ve düşünceleriyle gerçekliği inşa ettikleri kabul edilirken, kendilerinden bağımsız, ‘dışarda’ duran bir ‘gerçeklik’ten söz edilmemektedir. Gerçeklik insanların anlamlandırmasıyla inşa olmaktadır.³

Nitel araştırma süreçleri, sesli, görüntülü materyaller ve yazılı metinleri araştırma verisi olarak kullanılmaktadır. Sesli veriler, bireysel ve grup görüşmeler ile anlatılardan oluşmaktadır. Görüntülü veriler, katımlı ve katımsız gözlem kayıtları, fotoğraf ve filmlerden oluşabilmektedir. Görüntülü ve sesli kayıtlar araştırma sürecinde transkript edilerek yazılı hale getirilmektedir. Böylece bu transkribe edilmiş metinler ve ayrıca kitap, dergi, gazete, arşiv, vb. kayıtlar da, yazılı veriler olarak kabul edilmektedir.⁴ Veri analizini kolaylaştırmak, işi azaltmak ve çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak düşüncesi, bilgisayar analizinde kullanılan programların ortaya çıkmasına etki etmektedir.

1980 yılının ortalarından itibaren nitel araştırmaların bilgisayar teknolojileriyle ilişkilendirilmeye başlandığı görülmektedir. Nitel araştırmalarda kullanılan bilgisayar programları,⁵ istatistiksel hesaplamaları yapan SPSS gibi, çoğunlukla otomatik olarak veriler üzerinde çalışmamaktadır. Nitel araştırmada kullanılan yazılımlar daha çok bir araştırmacının yönlendirmesinde süreci kolaylaştıran programlardır.⁶ Ancak nitel analizde kullanılan her bir programın belli özellikleri öne çıkmakta,

³ Flick, *Qualitative Sozialforschung*, s.19; Kuş, *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, s.65; Nitel araştırmanın özellikleri hakkında ayrıca bkz. Siegfried Lamnek, *Qualitative Sozialforschung* (Basel: Beltz Verlag, 2005), ss.20-27.

⁴ Veri toplama türleri hakkında geniş bilgi için bkz. Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş*, terc. Dursun Bayrak ve diğerleri (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005), ss.165-182.

⁵ İngilizce literatürde bilgisayar kullanılarak veri analizine kısaca CAQDAS (Computer Aided Qualitative Data Analysis)/QDAS (Qualitative Data Analysis Software) Almanca literatürde QDA (Qualitative Daten Analyse)/CAQDAS (Computer Assistierte Qualitative Daten Analyse Software) denilmektedir.

⁶ Nitel araştırmada kullanılan bilgisayar programları hakkında geniş bilgi için bkz. Flick, *Qualitative Sozialforschung*, ss.364-366; Udo Kuckartz, “Qualitative Daten Computergestützt Auswerten: Methoden, Techniken, Software,” Barbara Friebertshaeuser, Annedore Prengel (ed.), *Handbuch Qualitative Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft* (Weinheim und München: Juventa Verlag, 2003) içinde, ss.584-595; Udo Kelle, “Computergestützte Analyse qualitativer Daten,” Uwe Flick ve diğerleri (ed.), *Qualitative Forschung* (Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2004) içinde, ss.486-488.

yapılan analize, benimsenen araştırma yaklaşımına ve verilere göre kullanımı daha uygun olabilmektedir. Bütün özellikleri kendi içinde barındıran ve en iyi sayılabilecek tek bir programın henüz geliştirilmediği bilinmektedir. Bugün nitel veri analizinde yaklaşık 25 kadar bilgisayar programının kullanıldığından söz edilmektedir.⁷

Nitel verilerin analizinde kullanılan Nvivo programı, Atlas/ti, Maxqda, Nudist gibi bir yazılımdır. Bu tür programların temel özellikleri ve işlevleri birbirine benzemekle birlikte benimsenen metodolojik yaklaşıma göre, bu tür programların sağladığı kolaylıklar değişiklik göstermektedir. Nitel analiz adımlarını desteklemek üzere aynı işlevlere sahip olsalar bile bu tür programlar “yazılım mimarisi” (*software architecture*) açısından farklılaşmaktadır.⁸ Nvivo8 programıyla metin, ses, video, fotoğraf üzerinde analiz yapmak mümkündür.⁹ Türkiye’de sosyal bilim araştırmalarında daha çok bu program kullanıldığından, makalede din eğitimi bilimi araştırmalarındaki video analizlerinde işlevselliği gösterilmek istenmektedir.

Din Eğitimi bilimi, araştırma yaptığı alanlarda hem nicel hem de nitel desenli yaklaşım, metot ve teknikleri kullanmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerin nitel veri toplama ve analiz etme süreçlerinde kullandığı teknikleri, araştırılan konuya ve duruma göre işe koşmaktadır. Din eğitimi bilimi aynı zamanda, katılımlı ve katılımsız gözlem, mülakatla elde edilen görsel ve ses verilerinin analizlerinin geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak, zaman ve emekten tasarruf etmek, yığınla elde edilmiş verileri kolaylıkla yorumlayıp değerlendirebilmek, çalışma sürecinin “hesap verilebilirliğini” arttırmak, analiz aşamalarını şeffaflaştırmak vb. amaçlarla nitel veri analizinde kullanılan bilgisayar programlarına ihtiyaç duymaktadır.

Video ve film gibi görsel verilerin analizleri, din eğitiminin uygulama boyutuna yönelik—cami içi etkinlikler, Kur’an Kursu ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi¹⁰ vb.—faaliyetlerin gözlem kayıtlarının incelenmesinde

⁷ Flick, *Qualitative Sozialforschung*, s.367, 369.

⁸ Nvivo ve Maxqda programlarının karşılaştırması için bkz. Elif Kuş Saillard, “Systematic Versus Interpretive Analysis with two CAQDAS Packages: Nvivo and Maxqda,” *Forum Qualitative Social Research* 12:1 (2011); <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1518> (25.06.2012).

⁹ Geniş bilgi için bkz. http://www.qsrinternational.com/products_nvivo.aspx (04.02.2011); Elif Kuş, *Nvivo 8 İle Nitel Araştırma Projeleri* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2009); Türker Baş & Ulun Akturan, *Nitel Araştırma Yöntemleri, Nvivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008).

¹⁰ Okuldaki bir dersin katılımlı gözlem yoluyla elde edilen video kayıtlarının analizi için bkz. Monika Wagner-Willi, “Videoanalysen des Schulalltags. Die dokumentarische Interpretation schulischer Übergangsrituale,” Ralf Bohnsack ve diğerleri (ed.), *Die dokumentarische Methode und ihre Forschungspraxis* (Opladen: Leske+Budrich Verlag, 2001) içinde, ss.121-140.

kullanılacağı gibi, bizzat din dersinde kullanılacak VCD, DVD ve video filmler gibi teknolojik araçların öğretime uygunluğunun araştırılmasında da yer almaktadır. Bu tür araçların öğrenme ortamında kullanılması, birden fazla duyu organına hitap etmesi nedeniyle öğrenilenlerin kalıcılık oranını arttırmaktadır.¹¹ Teknolojik araçların öğretimde kullanımında dikkat edilmesi gereken hususların yanında¹² bizzat öğretim materyalinin öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesine, öğretim konusunun kazanımlarına, öğretmenin üzerinde çalışabilme becerisine de uygun olması beklenmektedir.

Bu çalışma yukarıda sayılan gerekçeler sebebiyle Mısır Prensi Musa (*The Prince of Egypt*) filminin Nvivo8 programıyla analiz sürecini konu edinmektedir. Araştırmanın temel sorusu şudur: Din Eğitimi bilimi alanında yapılacak video analizinde Nvivo8 programı nasıl kullanılabilir? Bu soruya bağlı olarak şu sorulara da cevap aranmıştır: Nvivo8 programı film gibi bir verinin analizinde ne tür süreçlere izin vermektedir? Nvivo8 programı film analizi sürecinde ne tür kolaylıklar ve zorlukları barındırmaktadır?

B. NİTEL ANALİZ DATASI: FİLM

Nvivo8 programıyla din eğitiminde kullanılması düşünülen Mısır Prensi Musa (*The Prince of Egypt*) çizgi filminin analizi tercih edilmiştir. Çizgi film toplam 93 dakikalık 2 disk halindedir. Filme Türkçe dublaj yapılmıştır. Şarkılar İngilizcedir ve filmde sadece şarkılarda Türkçe alt yazı kullanılmıştır. Film, Dreamworks Pictures 1998 yapımıdır. Nvivo8 programına filmin tamamını aktarmak mümkün olmadığı için film 5 parçaya bölünerek programa alınmıştır.

1. Filmin İçeriği

¹¹ Öğrenciler, öğrendiklerinin %83'ünü görme, %11'ini de işitme yoluyla öğrenmektedir. Gördüklerinin %30'unu, işittiklerinin %20'sini, hem görüp hem de işittiklerinin %70'ini hatırlamaktadır. Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2007), ss.20-21; Edgar Dale'in "Yaşantı Konisi"ni veren Çilenti, öğrenme işlemine katılan duyu organlarının sayısı ne kadar fazla olursa, öğrencinin o kadar iyi öğreneceğini ve geç unutacağını belirtir. Kâmuran Çilenti, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim* (Ankara: Yargıcı Matbaası, 1988), ss.55-57.

¹² Derste film üzerinde öğrencilerle nasıl çalışılacağına yönelik geniş bilgi için bkz. Manfred L. Pirner, "Film/Fernsehen/Video," Gottfried Adam, Reiner Lachmann (ed.), *Methodisches Kompendium für den Religionsunterricht 2* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002) içinde, ss.313-318. Ayrıca işitsel ve görsel araçların din eğitiminde kullanılmasının önemine yönelik bkz. Eckart Gottwald, "Audiovisuelle Medien," Werner Böcker ve diğerleri (ed.), *Handbuch Religiöse Erziehung I* (Schwann-Bagel Düsseldorf: Schwann Handbuch Pädagogischer Verlag, 1987) içinde, ss.204-205.

Film, İbranilerin Mısır'dan göç hikâyelerinin bir uyarlamasıdır. Filmin başlangıcında yapılan açıklamada, Musa'nın hikâyesi oluşturulurken büyük oranda Eski Ahit'teki büyük göç bölümüne bağlı kalındığı, fakat sanatsal ifadelerin kullanıldığı belirtilmektedir.

Genel hatlarıyla filmin özeti şöyledir:

Film bir şarkı eşliğinde kölelerin taş ve kum taşınmasıyla başlar. Köleler, şarkılarında gökyüzündeki Tanrı Elohim'den yardım isterler. Buna mukabil gelen görüntüde Musa'nın annesi Musa'yı bir sazlıktan, sepet içinde nehre bırakır. Sepet nehir sularında sürüklenerek saraya ulaşır. Firavun'un karısı, Musa'yı sazlıkların arasında bulur ve onu Firavun'a götürür. Musa artık Ramses'in kardeşi olur.

Filmin devamındaki kesitte Musa ve Ramses büyümüştür ve at arabalarıyla yarış yaparlar. Kölelerin çalıştığı tapınağın içinde dolaşarak onlara zor anlar yaşatırlar. Firavun, Ramses ve Musa'ya kızar ve kendisinin yaptıklarını yıkamalarını ister. Musa tüm olanlar karşısında suçu üstlenir ve Ramses'i bu duruma kendisinin zorladığını söyler. Firavun yine de öfkelidir ve Ramses'i “zayıf halka” olarak niteler. Firavun, Ramses'in Musa tarafından baştan çıkartılmamayı öğrenmesini ister. O, çocuklarına kendisinin huzurundan hemen ayrılmalarını söyler ve o gece ikisiyle de görüşeceğini belirtir. O gece Firavun, Ramses'i hükümdar vekili seçer. Sarayda eğlence yapılır. Firavun'un karısı Ramses'e, “tapınaklardan sorumlu olduğunu, Firavun'a bunun için teşekkür etmesi gerektiğini” söyler. Diğer tarafta Musa ise, baş naiblere yeni hükümdarlarına bağlılıklarını bildirmelerini önerir. Naibler, hükümdar ve vekilinin huzurunda gösteri yaparak Ramses'e bir kadın köle sunarlar. Ramses, bu kadını istemez ve onu Musa'ya bırakır. Askerlere kadını, Musa'nın odasına götürmelerini emreder. Akabinde Ramses, Musa'yı tapınaklardan sorumlu baş mimar yapar. Musa'ya bunun işareti olan bir yüzük takar.

Sebborah isimli köle kız, Musa'nın odasına götürülür. Musa odasına gittiğinde, kızın, görevliyi ve bekçi köpeklerini bağlamış, kaçmaya çalıştığını görür. Musa onu takip eder ve nöbetçileri farklı yöne sevk ederek, kızı yakalamalarını engeller. Böylelikle onun kaçmasına yardım eder. Yolda ilerleyen Sebborah, bir kuyudan Harun ve Meryem'in yardımıyla su alır ve deveye binerek kaçır. Peşinden gelen Meryem, Musa'ya sarılır ve onun kardeşleri olduklarını söyler; ancak Musa buna inanmaz. Meryem

konuşmaya devam eder ve annelerinin Musa'yı bir sepet içerisinde nehre bıraktığını söyler ve ondan babasına gerçekleri sormasını ister.

Filmin devamında Musa babasıyla konuşur. Mısır'da çok önceleri bir katliam yapıldığını öğrenir. Musa, bu katliamı Firavun'un karısına da sorar ve ondan gerçekleri öğrenir.

Ramses artık tapınakların inşa edilmesi işinin başında ve köleleri çalıştırmakla görevlidir. Kölelerin çalışmalarını gözlemlediği bir günde, görevlilerin yaşlı bir köleyi kırbaçlamaya başladığını görür. Musa duruma dayanamaz ve koşar, o görevliyi iskeleden aşağıya atar. Görevli ölür ve Musa bu durumdan suçluluk duyar. Ramses'in ısrarlarına rağmen, Musa Mısır'dan kaçır. Musa, çölde yol alırken haydutların bir kuyudan su çeken kızlara saldırdığını görür ve onları haydutlardan kurtarır. O kızların arasında, sarayda kendisine hediye edilen Sebborah da vardır. Bunlar Medyan rahibinin kızlarıdır. Musa o aileyle çölde yaşamaya başlar ve Sebborah'la evlenir.

Musa çobanlık yaparken bir gün mağarada bir çalılığın yandığını görür. Musa çalılığa doğru yaklaşır ve o esnada Tanrı, Musa ile konuşmaya başlar. Onu Mısır'a, Firavun'a gitmesi ve halkını kurtarması için görevlendirir. Sebborah'da bu kutlu görevde Musa'ya katılır ve birlikte Mısır'a giderler. Musa saraya geldiğinde Ramses'e — ki artık Firavun olmuştur — kendisinin İbrani olduğunu ve Tanrı'nın kendisine görüldüğünü ve Mısırlıları bırakmasını emrettiğini söyler. Asasını kaldırıp yere vurur ve asa o anda yılanı dönüşür. Ramses büyücüleri devreye sokar ve Musa'ya cevap vermelerini ister. Ramses, insanların gitmesine izin vermediği gibi, onların iş yükünü de iki katına çıkartır.

Filmin devamında, Ramses nehrin üstünde kayıkla gezerken, Musa kıyıda Ramses'e seslenir ve ikinci kez ondan insanları göndermesini ister. Fakat Ramses buna karşı çıkar. Askerler Musa'yı öldürmek üzere kayıktan suya atlar. Musa burada asasını suya daldırır ve nehir kan olur. Ramses büyücülerinden destek ister. Onlar da benzeri bir gösteriyi su dolu bir kabin içinde yaparlar, okudukları büyü ile su kırmızı renk alır. Bu karşılıklı gösteriden sonra, Mısırlıların üzerine felaketler yağmaya başlar: Önce kurbağa, ardından karınca basar, hayvanlar bir şekilde ölür, çekirgeler istila eder, yıldırımlar düşer, sağanak halinde ateş yağar, tekrar çekirgeler ve sonrasında böcek sürüleri bölgeyi istila eder. Tanrı yeniden Musa'ya görünür; Musa'ya bir kuzu kesip parçasıyla İbranilerin kapısını işaretlemesini ister. Musa'nın onlara, Tanrı'nın gece gelip Mısır'da ilk

doğanların canını alacağını söylemesini emreder. Tanrı, Musa'ya işaretli kapılara girmeyeceğini, salgının onlara kesinlikle uğramayacağını belirtir. Gökyüzünden bir sis ya da rüzgâr evleri dolaşır. Söylenildiği gibi işaretli olmayan evlerdeki ilk doğanlar ölür. Ramses'in oğlu da bu felakette ölenler arasındadır. Bunun üzerine Ramses Musa'ya, halkının gitmesine izin verdiğini söyler. Fakat çok geçmeden pişman olur ve göç eden halkın peşine askerler düşer.

Musa ve İbraniler denize geldiklerinde, Musa esasını kaldırır ve denize vurur. Deniz ikiye yarılr. İbraniler denizden geçer. Peşlerinden gelen Ramses ve askerleri de denizden geçmeye çalışırlar; ancak deniz tekrar kapanır. Denizin kapanmasıyla, Ramses karşı kıyıda tek başına kalır. Musa ona veda ederek yoluna devam eder. Harun ve Meryem, Musa ve Sebborah eğlenerek ve şarkı söyleyerek mutlu şekilde çölde ilerlerler.

Filmin son sahnesinde Musa elinde levhalarla dağdan gelir. Çölde onu bekleyen yüzlerce Mısır'lı vardır.

2. Film Analizinde Kullanılan Metot

Bir film analizinde, birçok unsur göz önüne alınarak inceleme yapılabilmektedir.¹³ Filmde kullanılan ayarlar, kamera perspektifleri, ışık ve müziklerin uygunluğu, resim kompozisyonu,¹⁴ oyuncular, senaryo vb. şeyler değerlendirilebilecek unsurlardandır. Video analizinin neye göre yapılacağı veya analizdeki amacın ne olduğu önceden belirlenmelidir. Ayrıca benimsenen uslamlama tarzı da analizde önem arz etmektedir. Analizde, verilerden hareketle bir teori mi geliştirilmek istenmektedir yoksa bir teori yeniden mi değerlendirilecektir? Tüm bu belirlemeler, nitel araştırmanın temel basamağı olan kodlama sürecine etki etmektedir.

Bu çalışmada, bir videonun Nvivo8 ile analiz basamaklarının gösterilmesi amaçlanmıştır. Analiz edilen video ders materyali olarak düşünülmüş ve videonun dinlerarası eğitim programına uygunluğu ve kullanılabilirliği açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla *The Prince of Egypt* filminin, Almanya'nın Hamburg kentinde uygulamada olan bir dinlerarası eğitim programında (Rahmenplan Religion), ders

¹³ Örnek olarak din eğitiminde "Sır Dizileri" üzerine yapılan yapım, metin ve algı analizleri için bkz. Ayşe Zişan Furat, *Din Eğitiminde Görsel Medyanın Yeri ve Fonksiyonları: Televizyon Örneği* (Konya, 2009).

¹⁴ Bkz. Winfried Marotzki, Eva Schaefer, "Film - und Videoarbeit," Ralf Bohnsack ve diğerleri (ed.), *Hauptbegriffe Qualitativer Sozialforschung* (Opladen: Leske+Budrich, 2003) içinde, ss.62-64.

kazanımlarına/amaçlarına, konularına ne kadar uygun olduğu sorgulanmaya çalışılmıştır. Programdan¹⁵ “Biz Bir Toplumda yaşıyoruz: İnsanlıkta Barış ve İktidar, Adalet ve Yoksulluk, Ümit ve Boyun Eğme Hakkında Sorular” başlıklı 5/6. sınıf öğrenme alanı seçilmiştir.

Seçilen öğrenme alanında yer alan kazanımlar şunlardır: “Öğrenciler adil ve adil olmayan, suç, ceza, bağışlama ve öç alma, yoksulluk ve fakirlik ve kendi çevresindeki iktidar ile ilgili öğrenme alanlarındaki tecrübelerle meşgul olurlar. Bu amaca bağlı konular ise; “Suç, ceza, öç, telafi etmek, bağışlamak, sorumluluk; barış ve güç; yoksulluk ve zenginlik”tir. Bu konuların programda öğrencilerin ve dünyadaki yaşam eğilimlerine göre,¹⁶ gelenekle¹⁷ ve diyalog eğilimiyle¹⁸ ilişkili konu ve sorularla işlenmesi istenmektedir.

Çalışmada tümevarımsal (*inductive*) bir yol izlenmektedir. Filmin analizinde öncelikle *Free Nodes* (Serbest Kodlar)¹⁹ oluşturulmakta, ardından dersin amaçları da göz önüne alınarak kodlar *Tree Nodes*’a (Ağaç Kodlar) çevrilerek film incelenmektedir. Kodlama sürecinde *Grounded Theory*’deki²⁰ adımlar izlenmektedir. Böylece sırasıyla; “açık kod”lama, sonrasında “eksen kod”lama gerçekleştirilmektedir.²¹

Analizin temelinde şu işlem basamakları gerçekleştirilmektedir:

¹⁵ Rahmenplan Religion, *Bildungsplan Integrierte Gesamtschule* (Hamburg, 2004).

¹⁶ İlgili konu ve sorular: Ne “iyi”dir, ne “kötü”dür? Ben ne yapabilirim? ‘Bunu asla bağışlamıyorum.’ Niçin acı, savaş, güç var? Kim suçlu, kim kurban? Dünyada niçin bu kadar adaletsizlik var?

¹⁷ İlgili konu ve sorular: Yaratılış (Gen) 15,6: Yahudilikte Zedaka, İslam’da Zekât, Çıkış ve Sina Geleneği, Dağ Vaazı, Altın Kural, İsa ve Zaniye, Kaybolan Oğul, Ahmak Köle Benzetmesi, Bağda İşçiler, Alevilikte Rızalık.

¹⁸ İlgili konu ve sorular: Barış ve adaleti sen/senin dinin nasıl anlıyor? Senin/benim dinim, suç, adaletsizliği ve gücü nasıl anlıyor?

¹⁹ Nvivo programının orijinali İngilizce olduğundan makalede kavramların ilk geçtiği yerde Türkçesi parantez içinde verilip, kavramların ikinci kez kullanımlarında sadece İngilizceleri tercih edilecektir.

²⁰ *Grounded Theory*, empirik verilerden hareketle teori geliştirmede kullanılan yaklaşımdır. Temel kabulü şudur: hayat çok karmaşıktır ve bu karmaşıklığı aydınlatmak araştırmacının görevidir. Bu yaklaşımda veriler; mülakat, katılımlı gözlem, video kayıtları, odak gruplar, tarihi dokümanlar, yayınlanmış materyaller, günlükler, resim ve fotoğraflar vb. olabilmektedir. Bu yaklaşımda açık, eksen ve seçici kodlama türleri kullanılmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Ali Yıldırım & Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları 2005), ss.76-77; Lamnek, *Qualitative Sozialforschung*, ss.100-117; Juliet Corbin, “Grounded Theory,” terc. Arnd-Michael Nohl, *Hauptbegriffe Qualitativer Sozialforschung*, (ed.) Ralf Bohnsack ve diğerleri (Opladen: Leske + Budrich Verlag, 2003) içinde, ss.70-75.

²¹ “Seçici kod”lama çalışmanın gerek amacına gerekse verilerine uygun olmadığından gerçekleştirilememiştir. “Seçici kod”lama süreci, teori geliştirme amacı olan çalışmalar için gerçekleştirilebilir bir boyuttur. Dolayısıyla tüm bir araştırma deseninin teori geliştirme amacına göre planlanmasını gerekli kılmaktadır.

1. Öncelikle beşe bölünen filmin parçaları izlenirken konuyla ilgili olabileceği düşünülen parçalar *Free Node* olarak kodlanır ki, bu açık kodlama sürecine karşılık gelmektedir. Açık kodlama sürecinde verilerden hareketle kodlar oluşturulmaktadır. Kodlama öncelikle görüntünün kodlanması şeklindedir. Kodlanan kesitlerde gerektiğinde kısa açıklamalar yazılır.

Free Node türünde kodlanan (açık kodlama) film kategorileri hiyerarşik biçimde düzenlenir (eksen kodlama). Sonrasında *Tree Node* olarak hiyerarşik bir form kazandırılan kodlamalar, araştırma konusu çerçevesinde belirli kavramların etrafında yeniden şekillendirilir. Şu kavramlar birer *Tree Node* olarak oluşturulur: Suç, ceza, güç, yoksulluk, zenginlik vb.

2. Kodlanan parçalar, dersin amaç ve konusu çerçevesinde yorumlanmaktadır. Ancak bu makale kapsamında yapılan analizde, verilerin yorumlanması aşamasına yer verilememektedir. Bu çalışma sadece Nvivo8 bilgisayar programında analiz süreçlerinin işlevselliğini konu edindiğinden, kodlanan parçaların yorumlanması ve değerlendirilmesi çalışmanın amacına uygun düşmeyecek, makale sınırlarını genişletecekti. Bu nedenle çizgi filmin analizi sürecinde yapılan yorumlar ve değerlendirilmeler başka bir çalışma konusu olarak düşünülmektedir.²²

C. FİLMİN ANALİZİNDE İŞLEM BASAMAKLARI

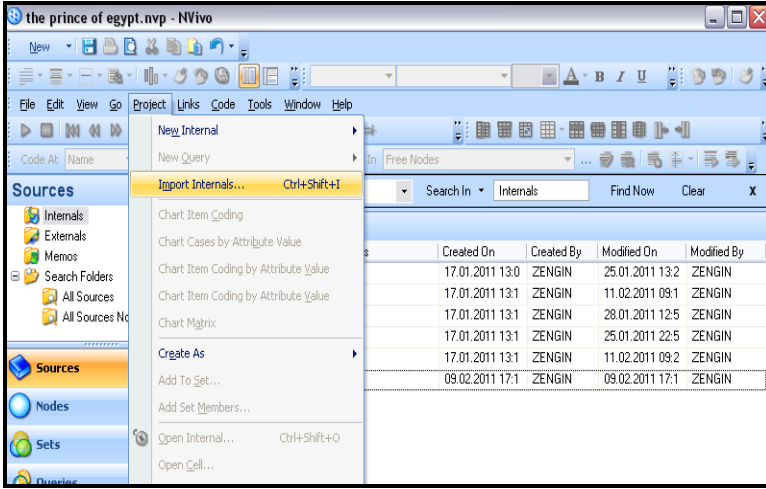
Bu başlık altında, program vasıtasıyla bir filmin hangi süreçlerle analiz edildiği sırasıyla anlatılmaktadır. İşlem basamaklarını somutlaştırmak amacıyla analiz süreci resimlerle desteklenmektedir.

1. Filmin Bilgisayar Programına Aktarılışı

Program açılıp, *Navigation View* (Yönlendirme Tablosu) üzerinde *Sources* (Kaynaklar) üzerine ve oradan da üstte sıralanan dosyalardan *Internals* (İçinde Bulunanlar) tıklanmaktadır. Menü çubuğundan *Project* (Proje) ve sonra da *Import Internals* (İçinde Bulunanlardan Getirtmek) seçilmektedir. Açılan diyalog kutusunda *Import From* (Getirtmek) kısmından *Browse*'a (Tara) tıklanmaktadır. Orada aktarılmak istenilen dosyalar seçilmekte ardından *Open* (Aç) düğmesi seçilerek *OK* üzerine

²² Analizin bu aşaması için bkz. aşağıda "Verilerin Yorumlanması" başlığı.

tıklanmaktadır. *Document Properties* (Belge Özellikleri) kutucuğu açılmakta ve burada dosyaya bir isim verilerek *OK* işaretlenmektedir. Beşe parçalanmış film dosyalarının programa aktarılmasında sorun yaşanmamıştır.²³

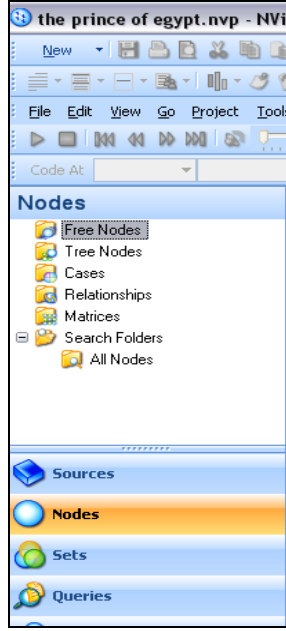

Resim 1: Filmin Programa Aktarımı

2. Kodlama ve Transkripsiyon Yapma (*Coding and Transcribing*)

Nvivo8 programı iki tür kodlamaya (*Free Nodes* ve *Tree Nodes*) izin vermektedir. Bu hem metin hem de ses ve görüntü kodlaması için geçerlidir.

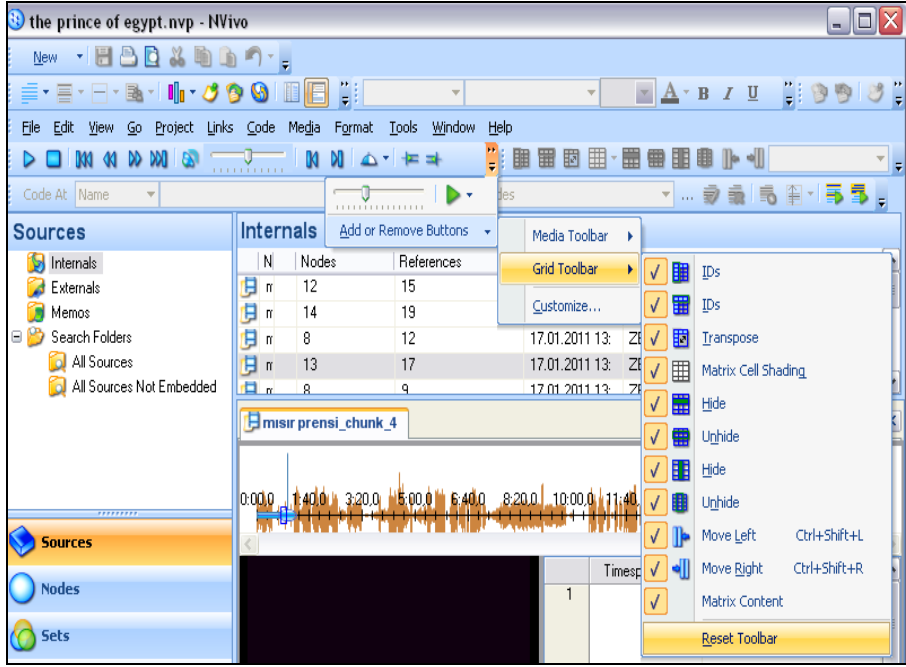
²³ Nvivo'ya aktarılacak bir dokümanın ".doc", ".rtf" veya ".txt" olması gerekmektedir. Zengin metin biçimi ".rtf" olduğunda programa aktarma sorunsuz gerçekleşmektedir.

Resim 2: *Free Node* Olarak Kodlama

Beşe bölünen film parçaları öncelikle izlenmekte ve izlenirken olaylar, şarkılar vb. *Free Node* olarak kodlanmaktadır. Kodlama öncelikle görüntünün kodlanması şeklinde yapılmaktadır. Kodlanan kesitlerde gerektiğinde kısa açıklamalar yazılmaktadır.

Görüntüleri kodlayabilmek için medya araç çubuğunda yer alan düğmeler ve seçenekler önemli bir işlev görmektedir. *Play* (Hareket), *Start* (Başlat), *Go To Start* (Başlatmaya Git) gibi düğmeler kullanılmaktadır.

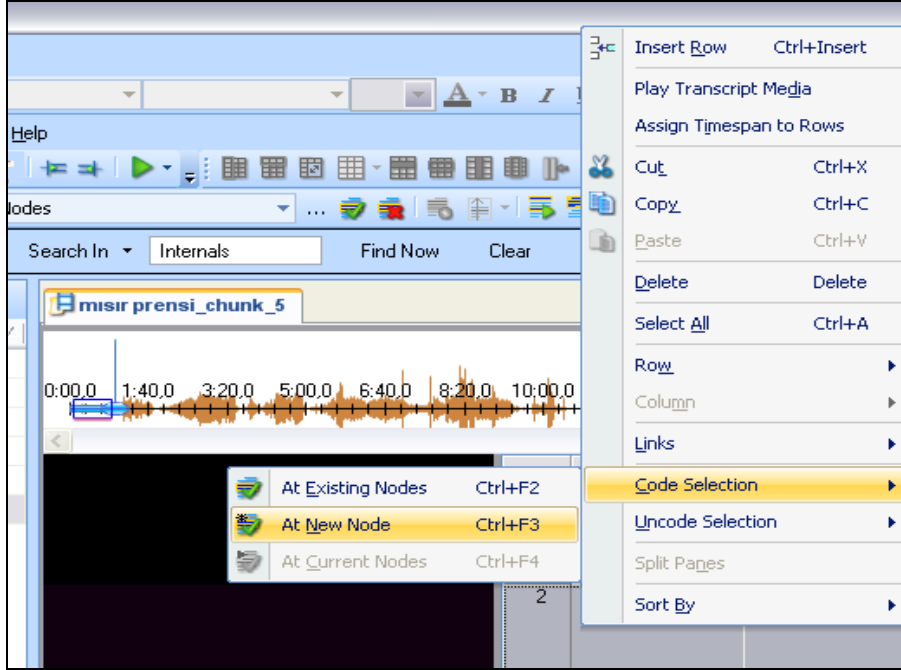

Resim 3: Medya Araç Çubuğu

Filmdeki kodlamalar şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

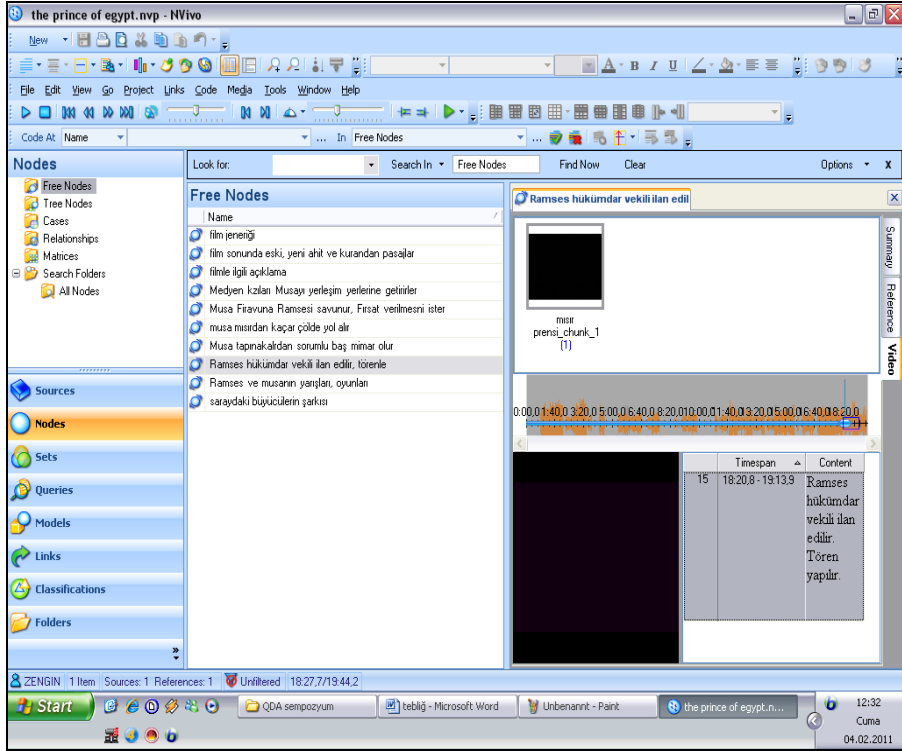
Sources'da görünen dosyalardan biri açılınca medya araç çubuğu aktif hale gelmektedir. *Play* tuşuyla başlatılan film oynarken aynı zamanda bir zaman çizelgesi üzerinde akmaktadır. Filmi izlerken araç çubuğunda *Play Speed* (Oynatma Hızı) düğmesi filmi izleme şeklimizle ilgili üç seçenek sunmaktadır: *Fast* (Hızlı), *Normal* (Normal), *Slow* (Yavaş). Analizde filmi normal hızda izlemek tercih edilmiştir. İlgili yeri kodlamak için medya araç çubuğundan *Start Selection* (Seçiliyi Başlat) düğmesine ve seçilmek istenilen yerin sonuna gelindiğinde *Finish Selection* (Seçiliyi Bitir) düğmesiyle ilgili kısım seçili hale getirilmektedir. Ardından bu parçayı kodlayabilmek için *Detail View* (Ayrıntı Tablosu) da sağ fare tuşuna basarak *Insert Row* (İlave Sıra) seçeneği tıklanmaktadır. Görüntü parçasına ait zaman koordinatları bu satırda yer almaktadır. Kodlamak için oluşturulan satırın üstünde tıklanıp, satır seçili hale getirilmektedir. Araç çubuğunda yer alan *At Existing Nodes* (Kod Oluştur) ya da *At New Node* (Yeni Kod Oluştur) seçeneklerinden biri tıklanarak ilgili kodlama gerçekleştirilmektedir. Eğer aynı koda başka bir kodlama daha yapmak isteniliyorsa, *At Existing Node*

seçeneğinden sonra açılan diyalog kutusunda istenilen *Node* (Kod) seçilebilmektedir.

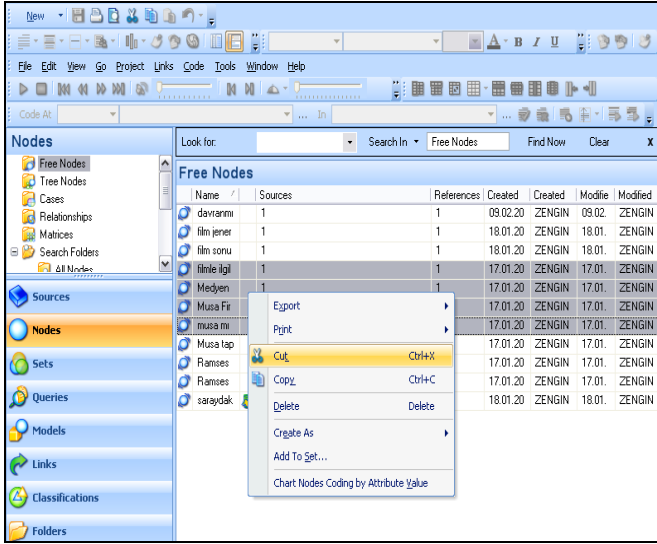
Resim 4: Segment'i (Parçayı) Kodlama

Başta *Free Node* olarak yapılan kodlamalar aşağıdaki şekilde ekrana yansımaktadır.

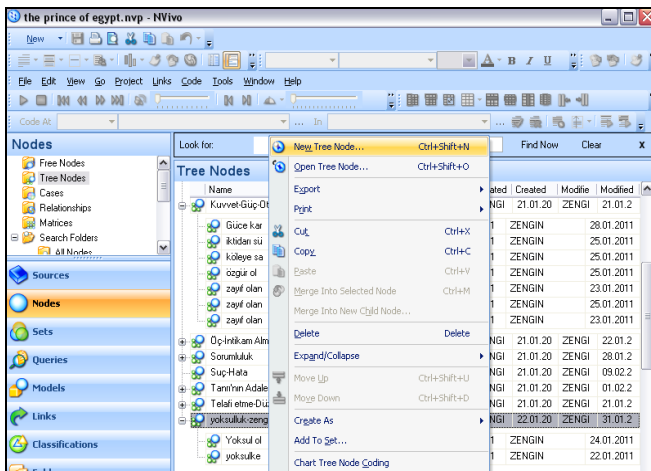
Resim 5: Free Nodes'un Görünüşü

Program sayesinde daha önce oluşturulan *Free Node*'lar istenildiği an, *Tree Node*'a dönüştürmek mümkündür. Dönüştürme şu şekilde gerçekleştirilmektedir: Seçilen *Free Node*'ların üzerinde sağ fare tuşuna tıklanarak açılan bağlamsal menüden *Cut* (Kes) seçeneği seçilmektedir. *Tree Node* dosyasına gelerek *Paste* (Yapıştır) seçeneği tıklanmakta ve *OK* lenmektedir.

Resim 6: Free Node'ları Tree Node'a Çevirme

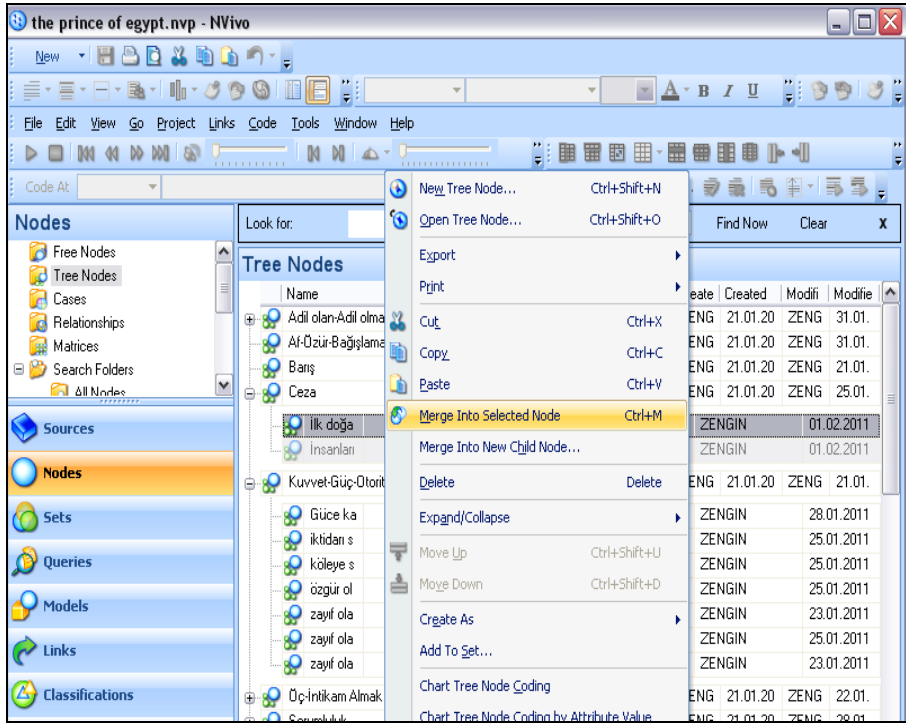
Free Node olarak kodlananlar daha sonra tekrar *Tree Node* olarak kodlanmakta ve alt üst kategoriler (*Parent Nodes-Child Nodes/Ebeveyn Kodlar-Çocuk Kodlar*) oluşturulmaktadır. Bu aşamada kod listesi yeniden düzenlenmekte, sınıflamalar yapılmaktadır. *Tree Node* 'ları oluşturmada dersin konuları ve soruları dikkate alınmıştır.

Resim7: Child Node Oluşturma

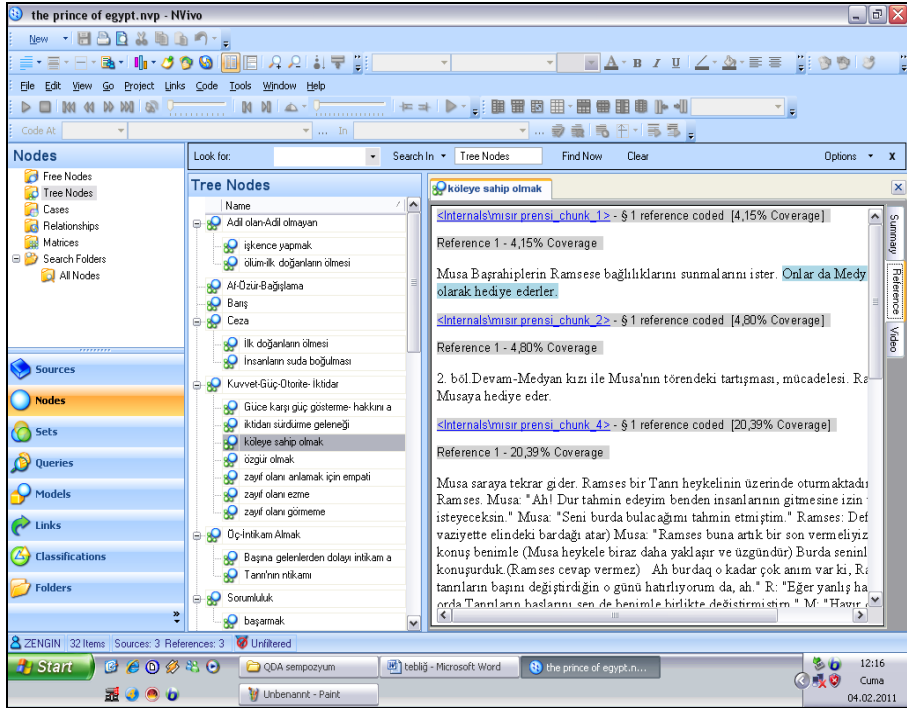
Tree Node'a geçme aşamasında analiz için gerekli görülen transkripsiyonlar da yapılmaktadır. Ancak başta *Free Node*'a film parçaları (*segment*) kodlanırken sadece görüntü kodlanıp daha sonra transkript yapma ihtiyacı hissedildiğinde; bu aşamada *Free Node*'da iken film parçalarına transkripsiyon eklemeye program izin vermemektedir. Bunu yapabilmek için tekrar *Sources*'dan ilgili video parçası bulunmakta ve transkripsiyonu orada yapılmakta tekrar aynı yere kodlanmaktadır. Dolayısıyla program bu kısımda iken analizde çok işlevsel olmamaktadır.

Bu aşamada bir *Tree Node*'u üst *Node* kabul edip bu *Node*'un içine ilgili birkaç *Node* eklenebilmektedir. Bununla hangi *Node*'un hangi kategori altında yer alması gerektiği bir kez daha kontrol edebilmektedir. Aktarılmak istenen *node* kesilip, hangi *node*'a aktarılmak isteniyorsa, onun üzerine gelinip sağ fare tuşuyla tıklanmakta ve *Merge Into Selected Node*'a (Seçili Kodla Birleştir) gelinerek tıklanmakta ve kodlar birleştirilmektedir.

Resim 8: *Node*'ların İçeriğini Birleştirme

Bunu yapınca hem metin hem de görüntü ilgili *Node* içinde görülebilmektedir.

Resim 9: *Node*'ların Birleştirilmiş Görüntüsü

Analiz sürecinde oluşturulan kod ve kategoriler şunlardır:

1. Adalet-Tanrı'nın Adaleti

1.1. *İşkence Yapmak* (1. segment 5:19,9 - 6:50,6; 2. segment 7:21,8-9:55,6)²⁴

1.2. *Köle Olmak - İkinci Sınıf Vatandaş Olmak* (4. segment 5:19,9-6:50,6;6:55,7-10:08,7; 11:14,2-11:41,3;18:55,1-19:44,2; 3. segment 0:01,7-0:58,8; 2:49,7-5:35,6;4:52,2-5:32,4)

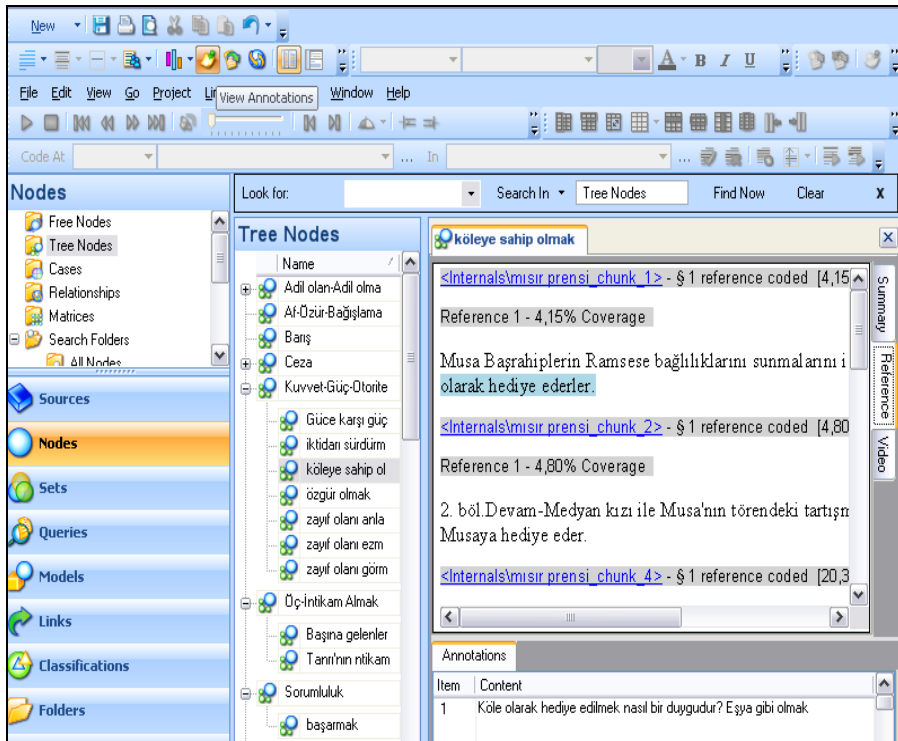
1.3. *Tanrı İnsanları Terk Etmez* (1. segment 10:17,2-10:58,4; 2. segment 4:52,2-5:32,4; 10:48,8-11:29,9; 4. segment 1:46,4-3:44,4)

²⁴ Parantez içinde belirtilen *segment*ler, film parçalarındaki hangi zaman aralıklarının kodlandığını göstermektedir. Şöyle okunmaktadır: 1. *Segment*/parça dakika: saniye, salise – dakika: saniye, salise aralığı.

- 1.4. *Tanrı'ya Güvenmek, İnanmak* (4. segment 18:59,7-19:48,4; 5. segment 0:00,0- 3:51,0)
2. *Bağışlama* (2. segment 13:04,0- 16:05,4)
3. *Ceza*
- 3.1. *İlk Doğanların Ölmesi* (4. segment 14:05,7-16:57,2; 16:59,0-18:41,5)
- 3.2. *İnsanların Suda Boğulması* (4. segment 5:21,3-11:22,2)
4. *Güç-İktidar*
- 4.1. *Güce Karşı Güç Gösterme – Hakkını Arama* (3. segment 13:12,9-19:01,6; 3:46,5-7:16,5)
- 4.2. *İktidarı Sürdürme Geleneği* (1. segment 14:33,2-15:53,4; 2. segment 6:03,8-7:18,3;7:21,8-9:55,6; 3. segment 18:59,5-19:44,4)
- 4.3. *Köleye Sahip Olmak* (18:55,1-19:44,2; 2. segment 0,01,7-0,58,8; 4. segment 10:04,4-14:06,7)
- 4.4. *Özgür Olmak* (3. segment 10:40,1- 12:29,8; 4. segment 0:00,7-1:42,0; 5. segment 11:23,7-12:02,7)
- 4.5. *Zayıf Olanı Anlamak İçin Empati Kurmak* (4. segment 16:59,0-18:41,5)
- 4.6. *Zayıf Olanı Ezme-Görmeme* (1. segment 5:19,9-6:50,6; 2. segment 9:51,4-10:42,5; 12:23,0-13:06,0; 3. segment 12:19,3-13:10,4; 4. segment 1:46,4-3:44,4)
5. *İntikam Almak*
- 5.1. *Başına Gelenlerden Dolayı İntikam Alma* (5. segment 4:12,6-5:13,7)
- 5.2. *Tanrı'nın İntikamı* (4. segment 7:20,5-9:48,5; 16:59,0-18:41,5; 5. segment 5:21,3-11:22,2)
6. *Sorumluluk* (2. segment 18:44,9-19:49,0; 3. segment 5:20,8-10:17,3; 10:40,1-12:29,8; 12:19,3-13:10,4;13:12,9-19:01,6; 18:59,5-19:44,4; 4. segment 0:00,7-1:42,0; 7:20,5-9:48,5; 10:04,4-14:06,7)
- 6.1. *Başarmak* (5. segment 12:02,4-12:52,6)
7. *Suç-Hata* (2. segment 13:04,0-16:05,4)
8. *Hatayı Telafi Etme* (2. segment 1:30,0-2:52,3)
9. *Yoksulluk-Zenginlik*
- 9.1. *Yoksul Olmak ve Değersiz Olmak* (3. segment 1:48,8-4:47,0)
- 9.2. *Yoksulken Zengin Olmak* (1. segment 11:01,1-11:17,4)

2. Saha Notları Alma, Yorumlama, İlinti Kurma (*Memo, Annotation, Links*)

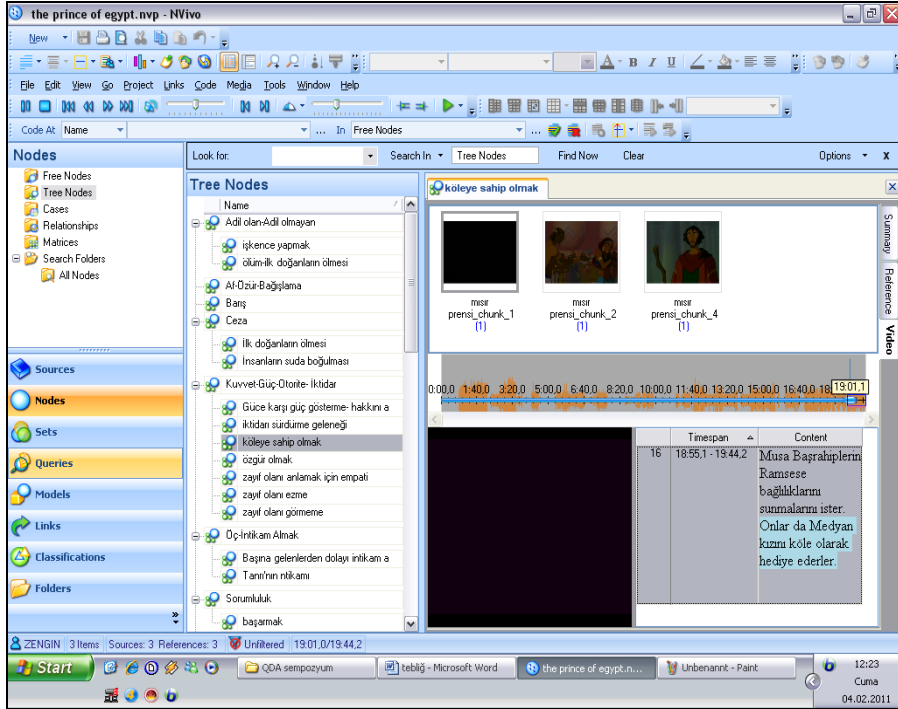
Yapılan araştırmayla ilgili gözlem notlarını ve araştırma notlarını *Memo* (Kısa Not) olarak kaydetmek mümkündür. Bu analiz esnasında daha çok *Node* 'larla ilgili yorum, kısa açıklama, vb. yazılmak istenildiğinden, *Annotation* (Yorum) işlevi kullanılmıştır. *Memo* ve *Annotation* 'ların listesi *Navigation View* 'deki pencerede *Links* (İltilleme) dosyasında görülmektedir.

Resim 10: *Annotation* 'ların Kodların Altında Görünümü

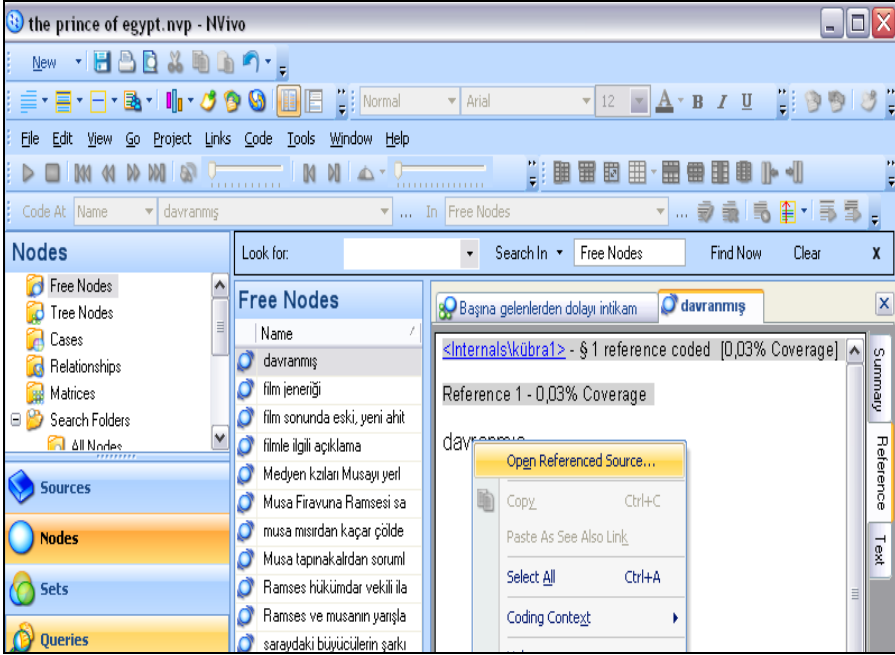
3. Tekrar Bulup Getirme (*Retrieving Tools*)

Yapılan kodlamada; kaç kaynaktan (*Sources*) kodlama yapıldıysa bunların yüzdelik oranı (*Summary*), onunla ilgili transkriptler ve videonun *segmentleri* incelenebilmektedir.

Resim 11: Farklı Kaynaklardan Yapılan Kodlamaların *Tree Node*'da Görüntüsü

Fakat *Node* 'ları tekrar incelerken o *Node* 'u orijinal bağlamında görmek zor olmaktadır. Bunu metin kodlamalarında gerçekleştirmek daha kolaydır. Kodlanmış metin parçası üzerinde sağ fare tuşuna basarak *Open Referenced Source* (Referans Kaynağını Aç) seçeneği tıklanarak yapılmaktadır.

Resim 12: Metin Üzerinden Kodlanmış Kodun Orijinal Bağlamını Bulma

Bu analizde video kodlarını orijinal bağlamlarında görmek mümkün olmamıştır. Bunu başarabilmek için video kodlamalarında *Tree Node* olarak kodlanan bir *segment*'in kodlamasını açıp, o kodlamanın hangi kaynaktan (*Sources*) ve hangi satır numarasına yapıldığını bulmak gerekmektedir. Ardından, o *Sources*'a gidip kodlanan satır numarası tekrar açılmaktadır. *Sources*'da yapılan kodlamanın *segment*'i bulunup *Play* tuşuna basıldığında ilgili *segment*'i oynatmaktadır. Boşlukta bir kere fare ile tıkladığında kodlanan *segment*'in başını ve sonunu izlemek mümkün olmaktadır. Gerekli görüldüğü durumda burada, kodlama yapıp daraltılabilmekte ya da genişletilebilmektedir. Sonrasında yapılan yeni kodlama ise *Tree Node* olarak kaydedilmektedir.

4. Verilerin Yorumlanması

Analiz sürecinde verilerin yorumlanması aşamasında çeşitli teknikler benimsenebilir: Olgu merkezli kuramlaştırma, fenomenolojik veya hermenötik çözümlenme, nitel içerik çözümlenme, psiko-analitik metin

yorumlama, tipolojik çözümleme kullanılabilir teknikler arasındadır.²⁵ Bu çalışmada araştırma amacı doğrultusunda verilerin yorumlanmasında *nitel içerik analizi* yapılması uygun görülmüştür.

Nvivo Programı ve nitel araştırma yaklaşımında, aslında verilerin analizi sürecinde katı bir yorumlama basamağından söz edilmemektedir. Daha kodlar oluşturulurken, veriler üzerinde gerçekleştirilen “anlama” ile birlikte program; notlar, *memo* veya saha notları almaya, kodlar arasında ilintiler kurmaya izin vermekte ve yönlendirmektedir. Bu da araştırmacıyı aslında sürecin başından itibaren veriler üzerinde düşünmeye ve değerlendirmeye itmektedir. Pozitivist yaklaşım doğrusal bir çizgide araştırmayı sürdürürken, nitel yaklaşımların bu anlamda döngüsel oldukları söylenebilir. Her bir aşamada tekrar tekrar düşünmek ve belki başa dönmek ve çalışmanın sağlamasını yapmak mümkün olmaktadır. Bir makale kapsamında tüm işlem basamaklarını detaylı göstermek mümkün olmayacağından, çalışmanın sunumu burada sınırlandırılmıştır. Yorumlama basamağına makalede yer verilmemektedir.

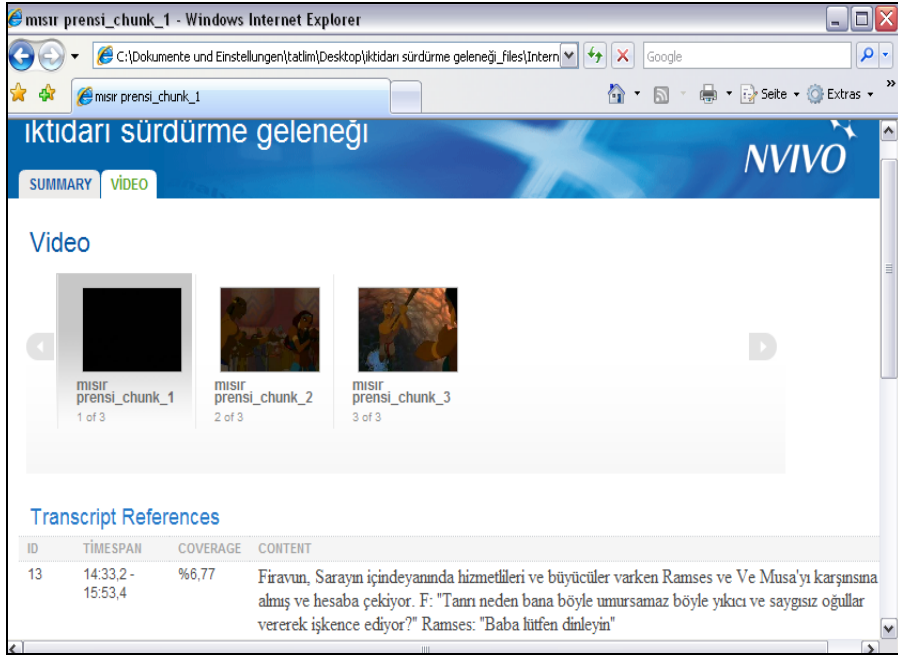
5. Nvivo8 Programının Video Analizinde Kullanılabilecek Diğer Fonksiyonları

Bu yazılımın gelişmiş *Sources* ve *Query* (arama) özellikleri de bulunmaktadır. Araştırmada kodlanan film parçalarının çeşitli unsurları karşılaştırılmak isteniyorsa *Matrix Coding* (Matris Kodlama) özelliğini de kullanmak mümkündür. Ayrıca kodlamaları, grafik ve çeşitli diyagramlarla göstermek için *Chart* (Grafik) özelliği mevcuttur. Fakat filmi programa aktarırken videonun süresi ve hacminin büyük olması nedeniyle sıkıntı yaşandığından, bölmek gerekmektedir. Bu durumda mesela iki filmin ilgili unsurları karşılaştırılmak istenseydi, programda çok fazla *Sources* olacaktı; bu da filmi değil, parçaları karşılaştırmak anlamına gelecektir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada söz konusu özellik işlevsel olmamaktadır.

Metinler üzerinden yapılan kodlamalarda kullanılan *Reports* (Rapor Alma) işlevi video analizinde de mümkündür. Bununla yaptığımız tüm kodlamalar, notlar vb. rapor olarak program dışına aktarılmaktadır. Ayrıca

²⁵ Philipp Mayring, *Einführung in die Qualitative Sozialforschung* (Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 2002), ss.103-133.

Modelling (Model Oluşturma) özelliği de görsel olarak yapılan analizleri göstermede işlevseldir.²⁶

Resim 13: Rapor Alma

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

1. Araştırmannın temel sorusu doğrultusunda Nvivo8'le çalışmada gösterilen işlevleri kullanarak bir video analizi gerçekleştirmek mümkündür. Çalışmada belli sorulara cevaplar arandığından programın tüm işlevleri kullanılmamakla birlikte program, Din Eğitimi bilimi araştırmalarında değişik amaç ve kapsamlarda özellikle video analizlerinde kullanılabilir.

2. Program, videonun hem görüntüsünün hem sesinin kodlanabilmesine izin vermekte, kategorileri oluşturma sürecini kolaylaştırmaktadır. Gerekli görülen yerde sesin transkripti hemen yapılabilmekte ve program, kodlarla ilgili notların, yorumların yazılmasına izin vermektedir. Bu açıdan, özellikle analiz esnasında verilerin kodlanması ve kategorilerin oluşturulmasında oldukça işlevsel olduğu, kolaylık sağladığı ve hatta yorum ve

²⁶ Geniş bilgi için bkz. Elif Kuş, *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2006), ss.148-157.

değerlendirmeye, koda yazılan notlar ve hatırlatmalarla başladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

3. Program, videonun kodlanması işlevlerini kolaylaştırmaktadır; ancak geri çağırma (*retrieving*) özelliğinde; metinler üzerinde olmamakla birlikte görüntü (*audio visual data*) kodlarında sorunlar yaşanmaktadır. Video kodlarını orijinal bağlamlarında görmek mümkün olmamaktadır. Orijinal bağlamlarını görmek için tekrar *Sources*'a dönmek gerekmektedir. Ayrıca programın *Free Node* olarak kodlanmış görüntülere daha sonra transkripsiyon eklenmesine izin vermemesi, tekrar *segment*'i "*sources*" da bulup, transkripsiyonunu orada yapıp yeniden kodlamayı gerektirmektedir. Yaşanan zorluklar, söz konusu çalışmayı etkilememekle birlikte süreci kolaylaştırmamakta ve analizin süresini biraz uzatmaktadır.

4. Bu çalışmadan hareketle, Nvivo programının Din Eğitimi biliminin özellikle uygulamaya dönük araştırmalarında, Kur'an Kursu, cami içi ve dışı hizmetlerinde ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri'ni değerlendirmek üzere elde edilecek görsel verilerin analizinde kullanılması önerilebilir.

5. Nitel veri analizinde kullanılan diğer programların da Din Eğitimi bilimi araştırmalarında benimsenen yaklaşımlar çerçevesinde kullanılabilirliğine yönelik yeni araştırmaların yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Baş, Türker & Ulun Akturan. *Nitel Araştırma Yöntemleri, NVivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Corbin, Juliet. "Grounded Theory," terc. Arnd-Michael Nohl. *Hauptbegriffe Qualitativer Sozialforschung*, (ed.) Ralf Bohnsack, Winfried Marotzki & Michael Meuser (Opladen: Leske + Budrich Verlag, 2003) içinde, ss.70-75.
- Çilenti, Kâmuran. *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. Ankara: Yargıcı Matbaası, 1988.
- Flick, Uwe. *Qualitative Sozialforschung*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2004.
- Furat, Ayşe Zışan. *Din Eğitiminde Görsel Medyanın Yeri ve Fonksiyonları, Televizyon Örneği*. Konya, 2009.
- Gottwald, Eckart. "Audiovisuelle Medien," Werner Böcker, Hans-Günter Heimbrock & Engelbert Kerkhoff (ed.), *Handbuch Religiöse Erziehung I* (Schwann-Bagel Düsseldorf: Schwann Handbuch Pädagogischer Verlag, 1987) içinde, ss.202-212.
- Keat, Russel & John Urry. *Bilim Olarak Sosyal Teori*. Terc. Nilgün Çelebi. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Kelle, Udo. "Computergestützte Analyse qualitativer Daten," Uwe Flick, Ernst von Kardorff, Ines Steinke (ed.), *Qualitative Forschung* (Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2004) içinde, ss.485-502.
- Kuckartz, Udo. "Qualitative Daten Computergestützt Auswerten: Methoden, Techniken, Software," Barbara Friebershaeuser & Annedore Prengel (ed.), *Handbuch Qualitative*

- Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft* (Weinheim und München: Juventa Verlag, 2003) içinde, ss.584-595.
- Kuş Saillard, Elif. "Systematic Versus Interpretive Analysis with two CAQDAS Packages: Nvivo and Maxqda," *Forum Qualitative Social Research* 12:1 (2011), Art:34, ss.1-21, <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1518> (25.06.2012).
- , *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.
- , *Nvivo 8 İle Nitel Araştırma Projeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.
- , *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.
- Lamnek, Siegfried. *Qualitative Sozialforschung*. Basel: Beltz Verlag, 2005.
- Marotzki, Winfried & Eva Schaefer. "Film und Videoarbeit," Ralf Bohnsack, Winfried Marotzki & Michael Meuser (ed.), *Hauptbegriffe Qualitativer Sozialforschung* (Opladen: Leske+Budrich, 2003) içinde, ss.62-67.
- Mayring, Philipp. *Einführung in die Qualitative Sozialforschung*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 2002.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*. Terc. Sedef Özge. İstanbul: Yayıncı Yayıncılık, 2010.
- Pirner, Manfred L. "Film/Fernsehen/Video," Gottfried Adam & Reiner Lachmann (ed.), *Methodisches Kompendium für den Religionsunterricht 2* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002) içinde, ss.309-321.
- Punch, Keith F. *Sosyal Araştırmalara Giriş*. Terc. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.
- Rahmenplan Religion, *Bildungsplan Integrierte Gesamtschule*. Hamburg, 2004.
- Wagner-Willi, Monika. "Videoanalysen des Schulalltags. Die dokumentarische Interpretation schulischer Übergangsrituale," Ralf Bohnsack, Iris Nentwig-Gesemann & Michael Nohl (ed.), *Die dokumentarische Methode und ihre Forschungspraxis* (Opladen: Leske+Budrich Verlag, 2001) içinde, ss. 121-140.
- Yıldırım, Ali & Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları 2005.
- http://www.qsrinternational.com/products_nvivo.aspx (04.02.2011).